

Kūnas turgaus erdvėje Ivano Gončiarovo kelionių apybraižų knygoje *Fregata „Palada“*

R a m ū n a s Š I L I S
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *kūnas, erdvė, turgus, namų erdvė, paralelė.*

Ivano Gončiarovo (1812–1891) apybraižų knyga *Fregata „Palada“* priklauso prie žymiausių XIX a. rusų rašytojų kūrinių, priskiriamų kelionių literatūros žanrui. Apybraižose skaitytojo žvilgsniui atsiveria ne tik viena didžiausių Europos sostinių Londonas, bet ir tokie egzotiški ir tolimi pasaulio kampeliai kaip Madeiros ar Žaliojo Kyšulio salos, Pietų Afrika ir Javos sala, Indijos pakrantės, Singapūras ir Honkongas, Nagasakis ir Šanchajus, Filipinų salos, Korėjos pakrantės ir kt.

Teigiama, kad amžininkams *Fregata „Palada“* „pirmiausia turėjo pažintinę reikšmę, praplėtė skaitytojų akiratį, teikė jiems daugybę įdomių ir naudingų duomenų. Tačiau vertingiausia Gončiarovo apybraižose buvo tai, ką jis išgirdo, pamatė, patyrė“ (F r a d k i n a s 1986, 111). Daugelį žavėjo ir traukė rašytojo gebėjimas giliai ir nepaprastai intymiai perteikti kelionių metu išgyventus pojūčius, įvairias reakcijas ir būsenas, patirtas integruojantis į naujas erdves, kurios pirmiausia išgyvenamos kūniškai, susiliejančios, išstiprstant jutimais patiriamame ir suvokiamame pasaulyje.

Straipsnyje, naudojant fenomenologinį tyrimo metodą, atskleidžiamas kūno ryšys su erdve ir ją užpildančiais objektais. Akcentuojamas kūniškumas kaip esminis asmens santykio su pasauliu, su *kitais* ir pačiu savimi būdas.

Fenomenologijoje kūno buvimas pasaulyje grindžiamas juslišku. Liesdamas, regėdamas, klausydamas individas atveria savo sąmonę pasauliui ir priima tai, ką jam siūlo erdvė, kurioje jis veikia. Kūno egzistavimas ir veikia; pagrįstas į erdvę ir objektus orientuotais jutimais, tampa vieninteliu garantu, galinčiu užtikrinti sąmonės sąlytį su aplinkiniu pasauliu.

Kaip teigia Merleau-Paunty, „Aš jaučiu savo kūną kaip sugebėjimą elgtis pagal tam tikrus elgesio tipus ir įsisavinti pasaulį, ir aš duotas pats sau tik kaip tam tikras pasaulio įsisavinimo būdas“ (M e r l e a u - P a u n t y 1999, 451). Tačiau visavertis ir gyvybingas asmens buvimas pasaulyje priklauso ne tik nuo patiriančio kūno jutiminių galių. Egzistencinę pilnatvę dažnai lemia ir patiriamų fenomenų gausa, jų įvairovė, galimybė nuolatos plėsti savo jutiminį horizontą.

Iš žmogaus sąmonės klodų kylantis troškimas „pasiekti“ erdvę, esančią anapus horizonto, fenomenologijoje suvokiamas kaip „būsena, iš kurios prasideda visa, kas žmoguje ir su žmogumi įvyksta. <...> Žmogus staiga ima justai tai, ko niekada nejuto, – liūdesį, skausmą, ilgesį. Tarsi intuityviai ieško aukštesnės vietos, iš kurios kažkas galėtų atsiverti, lyg ieškodamas kokio paaiškinimo“ (D a u j o t y t è 2007, 171). Galimybė nuolatos plėsti kūno jutimais suvokiamos ir patiriamos erdvės ribas ir atverti savo pojūčiams naujus, neištyrinėtus „plotus“ užtikrina nuolatinį vyksmą tarp subjekto ir pasaulio, garantuoja jų tarpusavio susijungimą ir susiliejamą, nuolatinį buvimą ir veikimą kartu.

Apybraižose su kiekviena kelionės metu atrasta erdve tarytum iš naujo atsiskleidžia subjekto egzistencinė patirtis: pasireiškia intensyvesnis kūno sąlytis su gyvenamuoju pasauliu, sustiprėja jo jutiminės „galios“. Jutiminis kūnas kaskart su nauja jėga atsiveria jį supančių objektų kvietimui išsvysti, užuosti, paliesti. „Ilgai neišdyla iš atminties, – *pastebi pasakotojas*, – tie išpūdžiai, kuriuos palieka žmogui nauja vieta. Šiems dalykams, atrodo, yra ypatingos akys ir ausys, akylesnės ir pagavesnės negu paprastos, tarytum žmogus ne tik akimis ir ausimis, bet ir plaučiais bei odos poromis siurbia į save išpūdžius, kvėpuoja jais kaip oru“ (Г о н ч а р о в 1978, 36). Taip *Fregatoje „Paladoje“* per supantį pasaulį, per jo patyrimą suvokiamas, aktualizuojamas ir savasis kūnas, nes visavertis kūno pajautimas tampa įmanomas tik prisilietus prie jo aplinkiniam pasauliui.

Ne mažiau svarbu ir tai, kad aptikti savąjį kūną įmanoma ne išskiriant jį iš kitų daiktų, o būnant kartu su jais ir per juos atveriant pasaulį ir atrandant jame patį save. Tarp jutiminio kūno ir juntamo pasaulio užsimezga nepaprastai stiprus abipusis ryšys, lygiavertis dialogas, kurio metu kūnas, atsakydamas į jį supančių objektų kvietimą prisilieti ir susijungti, ištirpsta aplinkiniame pasaulyje.

Asmens dialoge su pasauliu svarbus vaidmuo tenka erdvei, kurioje veikia asmens kūnas, nes mūsų patiriamame ir suvokiamame pasaulyje kūnas būna ir pasireiškia pirmiausia kaip erdvinis kūnas. „Esame, išsitenkame, gyvename erdviau ar susispaudę. Vieta mums yra patogi ar nepatogi, sava ar nesava. Erdvėje išibūname, orientuojamės lyg koku savaiminiu, sąmonės nepasiekiančiu žinojimu. <...> Mano erdvė visada mano, įkūnyta“ (D a u j o t y t è 2007, 193). Įvairios erdvės, kuriose veikia kūnas, gali suteikti skirtingus potyrius, savitus ir nepakartojamus susitikimus su pasauliu ir jį užpildančiais objektais, naujas galimybes per konkrečią erdvę suvokti, pažinti save.

„Asmuo save formuoja remdamasis galimybėmis, konkretus kontekstas, kuriame atsiduriame, atveria naujas galimybes būti žmogumi“ (M i c k ū n a s, S t e w a r t 1994, 84). Gyvenamasis pasaulis siūlo begalę erdvių, atrandamų ir patiriamų kūno jausmų, todėl kiekvieną individą nuolatos supa galimybių, leidžiančių įtvirtinti savąją egzistenciją, laukas.

Naujos erdvės juntančiam kūnui dažnai sudaro sąlygas patirti tai, kas dar nežinoma, prie ko dar nėra prisiliesta, tačiau šalia naujai atrandamų fenomenų egzistuoja ir gerai pažįstami objektai bei reiškiniai. Bėgant laikui susitikimai su jais tampa įprasti, „formalūs“ ir nuobodūs, nebegalintys sudominti, silpninantys asmens „sukibimą“ su pasauliu.

Ilgiau užsibuvus tokioje erdvėje, negalinčioje pasiūlyti kūnui naujų potyrių, suteikti naujos „medžiagos“ suvokimui ir patyrimui, gali kilti netgi pavojus visaverčiam žmogaus buvimui pasaulyje. Kai kūnas, susijęs su jį supančiais daiktais, ima pasigesti turinio, verčiančio kaskart iš naujo grįžti prie patiriamo objekto, pradeda silpti ir jo domėjimasis pasauliu.

Kita vertus, visuomet galima rasti ir tokių vietų, kuriose užsimezga ypatingas ryšys tarp suvokiančio subjekto ir suvokiamo objekto, tarp juntančio kūno ir juntamo pasaulio. Kelionių apybraižose tokia vieta tampa turgaus erdvė. Ji ne tik dosniai pasitinka keliautoją, siūlydama jam spalvų, garsų, kvapų ir formų įvairovę, bet ir akimirksniu įtraukia savo glėbin naujų pojūčių ir jautimų ištroškusį kūną.

Netgi tuomet, kai turgaus erdvėje išbūnama tik keletą minučių, kaip, pavyzdžiui, Madeiros saloje, kūnas visais savo jutimais godžiai absorbuoja jo akiratin patenkančius šios erdvės objektus. Keliautojo juslėms atsiveria „minia margai apsirengusių vyrų ir moterų, ir dar, ten buvo negrų ir vienuolių; ir visa perka ir parduoda. Turgus užstatytas krepšiais su vaisiais ir žuvimi <...> Visur krūvomis guli žalumynai ir daržovės“ (Г о н ч а р о в 1978, 101). Kiekvienas naujas potyris turgaus erdvėje tampa stimulu kitam susitikimui, skatinančiam juntantį kūną skverbtis tolyn ir gilyn, patirti jį supančių daiktų esmę.

Tačiau *Fregatoje* „*Paladoje*“ galima aptikti ir visiškai priešingą situaciją, kai ne patiriantis kūnas įžengia į turgaus erdvę, bet pati turgaus erdvė įsiveržia į erdvę, kurioje tuo metu yra asmuo. Konkrečiu atveju turima omenyje laivo erdvė. Ši situacija įdomi dar ir todėl, kad *Fregatos* „*Palados*“ erdvė kelionių apybraižose atlieka prigimtinės erdvės funkciją – tai namų erdvės lopinėlis, perkeltas į naujas, neištyrinėtas erdves.

Namų erdvė – tai vienintelė vieta, „kūno žemė“ (D a u j o t y t ė 2003, 69), kurioje asmens kūnas, būdamas gerai pažįstamoje aplinkoje, gali jaustis saugus ir laisvas. Šioje erdvėje nėra nieko, kas galėtų sutrikdyti dialogą tarp subjekto ir pasaulio ar nutraukti daikto ir kūno sąjungą. Namų erdvės svarba, kūniškai patiriant pasaulį, neginčytina, tačiau ne mažiau svarbus ir poreikis išplėsti jutiminį horizontą. Žmogaus troškimas ištyrinėti naujas erdves, susitikti su naujais, pojūčiams ir juslėms dar nežinomais objektais verčia jį nuolatos palikti saugų namų erdvės prieglobstį ir atverti savo kūną naujiems susitikimams pasaulyje.

Kelionių apybraižose subjektui, apimtam pažinimo aistros, instinktyviai siekiančiam išplėsti jutimais patiriamo ir suvokiamo pasaulio ribas, visiškai nesvarbu, ar susitikimas su neištyrinėtais objektais, kitais pasaulio kūnais yra numanomas ir nuspėjamas, ar visiškai neplanuotas, stichiškas, kaip tai nutiko priplaukus prie Indijos krantų, kai į fregatą nelauktai persikėlė spalvingas ir triukšmingas rytų turgus, užpildydamas visą laivo erdvę: „Denyje tikras turgus: įvairių genčių atstovai išsidėstė prekes, ir kiekvienas pradėjo kalbėti savo kalba siūlydami medžiagas, kriaukles, beždžiones, paukščius, koralus“ (Г о н ч а р о в 1978, 265). Netikėtas kūno „pasinėrimas“ į turgaus erdvę nesukelia didesnio diskomforto ar pasipriešinimo, nes visa, kas apsupa kūną, visi objektai, kuriuos siūlo turgaus erdvė, kviečia užmezgti su jais ryšį, prieiti, paliesti – iš pradžių žvilgsniu, vėliau ir rankomis, išgy-

venti naujus pojūčius: „mane traukė į denį. Aš pirkau kriauklę, kokį kitą menkniekį“ (Ibid., 265). Susitikimas su anksčiau neregėtais daiktais patiriančiame kūne sukelia jutimų bangą ir juslinį atvirumą pasauliui.

Kiekvienas susitikimas su nauju objektu turgaus erdvėje tampa išskirtiniu ir nepakartojamu jusliniu įvykiu, priverčiančiu subjektą sutelkti visą savo dėmesį į patiriamą fenomeną, susitelkti ir susikoncentruoti ties juo, nukreipti į jį visas savojo kūno jutimines galias. Tačiau pačias stipriausias kūno reakcijas ir ryškiausius jutiminius potyrius turgaus erdvėje sukelia kontaktas su maistu, nes tai vienas iš sakraliausių ir intymiausių asmens ir pasaulio susiliejiimo momentų.

Kelionių apybraižose pirmuoju tokiu objektu, rastu turgaus erdvėje, tampa spalva, forma ir kvapu stebinantis ir viliojantis ananasas. Pateiktose jusliškumo akimirkose, kai mėgaujamasi šiuo vaisiu, jo skoniu, kvapu, įvyksta ne tik įprastinis dviejų kūnų susilietimas, bet ir jų struktūrų susiliejiimas. Šio akto metu svarbios net sultys, kurios „tekėjo per rankas <...> lašėjo ant grindų“ (Ibid., 265). Tai tik viena iš daugelio situacijų, į kurias turgaus erdvėje nuolatos patenka individas, kai pasiekiamas aukščiausias juslinio aplinkos ir kūną supančių fenomenų suvokimo ir patyrimo taškas, panaikinamas bet koks įmanomas tarpas, atotrūkis tarp juntančio kūno ir juntamo pasaulio.

Turgaus erdvė palieka laivo erdvę taip pat netikėtai, kaip ir buvo į ją įsiveržusi. Ji atslūgsta tarytum potvynio banga, netikėtai užliejusi krantą ir vėl sugrįžusi į savo stichiją. Tačiau prieš atsitraukdama palieka dalelę savęs, objektus, kuriuos liečiant, matant, užuodžiant juslinėje atmintyje vėl atgimsta prisiminimai apie susitikimą su šia erdve ir jos objektais. „Po pietų laivas ištuštėjo: visi išvažiavo. <...> Visų kajutės buvo užverstos ananasais; kokosai voliojosi po kojomis“ (Ibid., 267). Juslinėje atmintyje palikti išpaudai išlieka kaip aktyvūs jutimai suvokiamo ir patiriamo pasaulio atžvilgiu. Tai, kas pajaučiama ir įsimenama, visuomet išlaiko gyvą santykį su pirminiu šaltiniu, likusiu gyvenamajame pasaulyje, ir visam laikui susieja kūną ne tik su tiesiogiai, konkrečią akimirka, patiriamu fenomenu, bet ir su visais iki tol sutiktais daiktais. Taip atsiranda poreikis ieškoti naujų susitikimų su turgaus erdve ir jos objektais, gimsta troškimas atgaivinti ir pakartoti kūno atmintyje saugomas patirtis.

Skaitant kelionių apybraižas susidaro įspūdis, kad kūno galimybės priimti turgaus erdvės dosniai julslems siūlomus objektus yra neribotos, o pats kūnas atviras bet kokiems susitikimams. Tiesa, reikia pripažinti, kad ne visuomet šitie susitikimai yra malonūs, kaip, pavyzdžiui, Kinų prekyvietės erdvėje, į kurią patenka keliautojai, išsilaipinę vienoje iš Indijos pakrančių. Čia buvo „surinkta viskas, kas gali izeisti regą ir uoslę. Iki pusės nuogi kinai su plačiomis kelnėmis, o kiti tik su juostomis aplink strėnas, sėdėdami už prekystalių ir lauke ant slenksčių, šukavo vienas kitam ilgas kasas arba skuto galvas ir smakrus. <...> Visiškai nuskustų galvų ir veidų, nuogų pilkšvai gelsvų kūnų, jaunų, bet seniokiškų lygių, minkštų, nevalingų veidų vaizdas <...> buvo įdomus, bet nepatrauklus. Prekės, sukabintos ir išdėliotos ant prekystalių, daugeliu atveju taip pat vertė sukti šonan akis ir nosį. Žalia, kepta, vytinta mėsa, žuvis, vėžiai, šliužai ir panašus šlamštas. Čia pat pre-

kystalis, prie kurio kepama, verdama, keptuvės ir puodai su makaronais, kisieliumi <...> ir panašiais dalykais, į kuriuos įdėčiau nesinori žiūrėti“ (Ibid., 270–271). Susitikimai su įvairiais juslėms nemaloniais objektais dažnai trikdo subjekta, bet jie niekaip negali sutrukdyti jo kūniško buvimo pasaulyje, nes tik juslinis, kūniškas dalyvavimas suvokiant ir patiriant pasaulį gali atskleisti jo ir paties patiriančiojo pilnatvę.

Taigi netgi tokioje vietoje, kur daug kas atstumia ir sukelia savotišką jutiminį šoką, kūnas nenusigręžia nuo naujos erdvės, neatsisako jos. Kartu kūnas bando prisitaikyti prie jam nepalankių aplinkybių, rasti kelius prie daiktų, kurie nedirgintų jutimų. Turgaus erdvėje instinktyviai pradeda ieškoti to, kas galėtų suteikti atgaivą juslėms, ką būtų malonu liesti, uosti, palytėti žvilgsniu. Visa tai atrandama labai greitai ir nesunkiai: „prekystalis su vaisiais ir žalumynais taip ir traukė prie savęs: ananasai, arbūzai, mangai, agurkai, bananai suversti krūvomis“ (Ibid., 271). Čia galima pastebėti dar vieną kūno sugebėjimą veikti erdvėje taikantis prie jos keliamų reikalavimų. Stengdamasis nepasiklysti potyriams atsiveriančių objektų gausoje, tiriantis žvilgsnis turgaus erdvėje struktūruoja, *atsirinkdamas* tai, kas yra *jam* svarbu, kas jutimams suteikia naują, kitokią patirtį.

Ne mažiau svarbus vaidmuo turgaus erdvėje tenka ir uoslei. Rytų turgaus erdvė išsiskiria tuo, kad čia dėl kvapų gausos ir intensyvumo nepaprastai suaktyvėja uoslė. Ji tarytum lenktyniauja su žvilgsniu ir neretai šias lenktynes laimi, pirma tapdama tarpininku tarp kūno ir to, kas išsismelkdamas, išsiskverbdamas į jį suteikia dar vieną patyrimą. Honkongo turguje „ananasai skleidė savo nuostabų kvapą, o nuo pardavėjo trenkė česnakų, negana to, nuo gretimo prekystalio su maisto produktais sklido beveik lavono kvapas nuo sukabintų saulėje mėsų, krūvomis gulinčių žuvų, gyvulių vidurių ir dar kažkokių daiktų, kurių nesinorėjo apžiūrinėti“ (Ibid., 297). Kaip ir žvilgsnis, uoslė nuolatos susiduria tiek su maloniais, tiek ir su dirginančiais, atgrasiais kvapais. Iš malonių ir atstumiančių kvapų gausos patiriančiam kūnui tenka išsirinkti tai, kas atrodo svarbiausia ir su kuo labiausiai trokštama susitikti, susipažinti, susiliesti.

Jusliniams potyriams ypač dosnus Šanchajaus turgus, nes šioje erdvėje „jūra, upės, žemė, oras ginčijasi tarpusavyje, kas daugiau atnešė žmogui dovanų, ir visa tai atsiveria žvilgsniui ir, tarsi dar to būtų maža, uoslei“ (Ibid., 112). Užsimezga dar vienas intensyvus dialogas tarp kūną turgaus erdvėje apsupusių, jį kalbinančių daiktų ir į jų kvietimus atsakančio kūno. „Prekyvietėse išdėstytos prekės: įvairių rūšių ir formų žuvis – vytintos, sūdytos, džiovintos, šviežios, viena panaši į kardą, kita su dviguba galva, ten apvali, čia plokščia, toliau vėžiai ir jūros gyviai. Laukinių paukščių neįmanoma gausybė, ypač fazanų ir ančių. Visa tai kabo ant durų, guli krūvomis ant grindų. <...> Daug pažįstamo aš čia pamačiau, bet daug ir nematyto išvydau ir ypač užuodžiau <...> Kokių padažų čia tik nėra. Visa tai verda, kepa, kunkuliuoja, šnypščia, spragsi ir šiltais, kvapniais garais išsisklaido aplinkui“ (Ibid., 113–114). Šioje formų, spalvų, garsų ir kvapų jūroje kūnas ne tik sugeba išsirinkti ir išskirti tai, kas svarbiausia patiriančiam subjektui, bet ir akimirksniu pagauna jutiminę daiktų esmę, būdamas kartu su jais ir juose, įsiterpdamas į jų struktūras ir jas perimdamas.

Šalia įvairiausių turgaus erdvėje aptinkamų daiktų, kaip ir apskritai gyvenamajame pasaulyje, neišvengiamai susiduriama su *kitu*. Šanchajaus turgaus erdvė išsiskiria tuo, kad čia „nuolatos juda milžiniška minia. Vien nuo pirkėjų čia ankšta, o su pardavėjais, atrodytų, visai neturėtų likti vietos. Nepaisant to, čia nuolatinis žmonių antplūdis ir atoslūgis <...> Ir visi bėga, su šauksmais ir perspėjimais, kad gautų laisvą kelią. <...> Jūs tiktai spėjate atsitraukti nuo vieno, o kitas jau liečia jūsų petį, jūs imate trauktis atbulomis, bet čia skubindamas ir ragindamas šaukia jau trečias – jūs atšokate, todėl kad jo rankose kažkokios žarnos arba besivelkanti žeme žuvis“ (Ibid., 112–113). Susidūrimas su *kitu* šioje turgaus erdvėje leidžia pajusti savo kūno trapumą ir pažeidžiamumą. Tačiau kartu tai ir nauja galimybė įsitvirtinti pasaulyje, išplėsti ir „praturtinti“ save jusliškai patiriamais ir suvokiamais fenomenais, nes „Svetimų konstituojančių aktų dėka, kurie konstituojasi mano paties savastyje (*Selbst*), konstituojasi man <...> *mums visiems bendras pasaulis*“ (H u s s e r l 2005, 109). Taigi kūno sąlytis su *kitu* – tai visuomet papildomas žiūros taškas, leidžiantis išvysti pasaulį kitaip.

Suartėjimas su *kitu*, jo dalyvavimas „įsisavinant“ turgaus erdves sudaro palankias sąlygas pajusti kūnui šios erdvės savumą. Atskleisti *kito* erdvę užpildantys fenomenai tampa artimi ir pasiekiami, pažinus juslėmis. Žiūrint į turgaus užkandinėje susirinkusius žmones taip ir norisi pasakyti „Būkite pasveikinti su duona ir druska“ (Г о н ч а р о в 1978, 113). Tokia pat sava pasirodo ir erdvė, kurioje veikia *kitų* kūnai: „Žmonės grupėmis sėdi prie atskirų stalų, kaip ir pas mus. Iš mažų mėlynų puodukų be rankenėlių geria arbatą“ (Ibid). Suvokimas, kad juslėmis atsiveriantys objektai yra bendri visiems, atviri visoms patirtims, leidžia juslinio suvokimo lauke sujungti ne tik savo ir *kito* patirtis, bet ir atlikti anksčiau pažintų ir naujai atrastų fenomenų sugretinimo, palyginimo operacijas.

Pažymėtina, kad kelionių apybraižose įvairios rytų turgaus erdvės ir jų objektai dažnai lyginami su namų erdvėje išsidėsčiusiomis, bet tekste tiesiogiai nepasirodančiomis ir jutimams neatsiskleidžiančiomis turgaus erdvėmis ir jas užpildančiais objektais. Pirmasis sugretinimas tarp savo ir svetimio *Fregatoje „Paladoje“* atsiranda, kai turgaus erdvė netikėtai užpildo laivo denį. Čia žvilgsnis tarp daugelio naujų ir iki tol nematytų objektų sustoja ties ananasais, kurie „gulėjo krūvomis, kaip pas mus ropės ir bulvės“ (Ibid., 265), o Šanchajaus turgavietėje su nuostaba ir kartu su neslepiamu džiaugsmu dėl atrastų objektų formų ir išsidėstymo erdvėje panašumo konstatuojama, kad „krūvomis, kaip pas mus kokios nors bulvės, guli apelsinai ir mandarinai“ (Ibid., 114). Taip iš jutiminės atminties iškilę prisiminimai apie gerai žinomus ir pažįstamus daiktus užgožia pirmą kartą patiriamus objektus ir konstruoja virtualų, patiriančio asmens kūnui atpažįstamą erdvės modelį.

Ypač akis ir uoslę nudžiugina maistas, panašus į jau gerai žinomą ir namų erdvėje aptinkamą maistą. Toks maistas, netgi nevalgomas, o tik stebimas ir užuodžiamas, sužadina namų erdvėje patiriamus jutimus. „Aš mačiau netgi kopūstienę – taip tikrą kopūstienę. Puode virė kopūstai ir gabalas, atrodo, avienos. Taip pat ten galima buvo rasti sklindžių, keptos kiaulienos ir bandelių“ (Ibid., 113). Kiekvienas naujas potyris turgaus erdvėje iš jutiminės atminties iškelia vis naujus prisimini-

mus apie buvusių susitikimus su namų erdvei priklausančiais fenomenais ir tų susitikimų metu patirtus pojūčius. Per jutimus, kuriuos sužadina Rytų turgaus erdvėje aptikti objektai, atkuriamas namų erdvėje likusio turgaus vaizdas. Gebėjimas laisvai manipuliuoti potyriais, sklindančiais iš suvokiamo fenomeno, liudija apie visišką subjekto laisvumą, savumą aplinkos, kurioje jis veikia, ir galutinį juntančio kūno susijungimą su turgaus erdve, atrastą galimybę būti ir veikti kartu, įsitvirtinti vienas kitame.

Apibendrinant galima pasakyti, kad *Fregatoje „Paladoje“* asmens kūnas, veikdamas erdvėje per sąlytį su jį supančiais fenomenais, atsiskleidžia kaip juntantis ir suvokiantis, *ištirpstantis* jo suvokiamame ir patiriamame pasaulyje. Ypatingas vaidmuo čia tenka turgaus erdvei. Turgaus erdvė įtraukia subjektą į jutimų ratą, kiekvieną akimirką sudarydama sąlygas liesti, regėti, uosti. Šioje erdvėje dėl kūnų supančių fenomenų gausos ir įvairovės užtikrinamas ir palaikomas nenutrūkstamas subjekto ir pasaulio dialogas, jų bendras buvimas, susijungimas ir sukibimas.

Rytų turgaus erdvėse nieko nelieka, kiek tai leidžia fizinės kūno galimybės, nepastebėta, neišgirsta ar neužuosta. Šiame jutimų rate nevengiama išskirti to, kas teikia malonumą žiūrint, uodžiant, liečiant, ir to, kas sukelia nemalonius pojūčius. Tačiau malonius pojūčius suteikiantys ir jutimams nemalonūs objektai juntančiam ir patiriančiam kūnui atsiveria kaip lygiaverčiai, nes per pojūčius, nesvarbu, kokie jie, sužadinančius patyrimus ir mintis, kūnas formuoja savąją tapatybę.

Reikšmingas vaidmuo šiame procese tenka ir susitikimui su *kitu*, išplečiančiam gyvenamajame pasaulyje veikiančio jutiminio kūno galimybes suvokti ir patirti, atveriančiam naujus pasaulio klodus, kurie atsiveria tik veikiant kartu, pratęsiant savojo kūno intencijas kitame.

Svarbu, kad kelionių apybraižose gretinama tai, kas yra sava, ir tai, kas yra svetima. Įvairios Rytų turgaus erdvės suvokiamos per nuolatinius sugretinimus ir palyginimus su turgaus erdve, kuri yra juntančio ir patiriančio kūno prigimtinės erdvės dalis. Taip turgus, esantis namų erdvėje, pasirodo tekste prisiminimo modalumu.

Literatūra

- D a u j o t y t ė 2007 – Viktorija Daujotytė, *Aplėbiantis mąstymas*, Kaunas: Šviesa.
- D a u j o t y t ė 2003 – Viktorija Daujotytė, *Literatūros fenomenologija*, Vilnius: Dailės akademijos leidykla.
- F r a d k i n a s 1986 – Nikolajus Fradkinas, *Nepaprastos kelionės*, Vilnius: Mokslas.
- H u s s e r l 2005 – Edmund Husserl, *Karteziškosios meditacijos*, Vilnius: Aidai.
- M i c k ū n a s, S t e w a r t 1994 – Algis Mickūnas, David Stewart, *Fenomenologijos filosofija*, Vilnius: Baltos lankos.
- Г о н ч а р о в 1978 – Иван Гончаров, *Фрегат «Паллада»*, Москва: Художественная литература.
- М е р л о - П о н т и 1999 – Морис Мерло-Понти, *Феноменология восприятия*, Санкт Петербург: «Ювента», «Наука».

Ramūnas Šilis

Kūnas turgaus erdvėje Ivano Gončiarovo kelionių apybraižų knygoje *Fregata „Palada“*

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *kūnas, erdvė, turgus, namų erdvė, paralelė.*

Ivano Gončiarovo (1812–1891) kelionių apybraižų knyga *Fregata „Palada“* priklauso prie reikšmingiausių XIX a. rašytojų kūrinių apie keliones. Kelionių apybraižos išsiskiria teksto sodrumu, tankumu: su kiekvienu puslapiu atsiveria naujos situacijos, nepažintos ir neištyrinėtos erdvės. Asmens kūnas kaskart su nauja jėga atsiveria jį supančių objektų kvietimui susijungti, reikštis juose ir per juos. Suintensyvėja kūno sąlytis su gyvenamuoju pasauliu, sustiprėja jutiminės ir kinestetinės „galios“. *Fregatoje „Paladoje“* susiklosto santykiai, prilygstantys lygiaverčiam dviejų kūnų (žmogaus ir pasaulio) „bendravimui“. Subjektas liečia ir yra liečiamas, regi ir yra regimas.

Šiame asmens dialoge su pasauliu svarbus vaidmuo tenka turgaus erdvei. Turgaus erdvė įtraukia subjektą į jutimų ratą, kiekvieną akimirką sudarydama sąlygas liesti, regėti, uosti. Šioje erdvėje nuolatos palaikomas ir užtikrinamas asmens susilieėjimas, „sukibimas“ su pasauliu. Kelionių apybraižose randama paralelė tarp savo ir svetimo. Įvairios turgaus erdvės suvokiamos per nuolatinius sugretinimus ir palyginimus su namų (sava) turgaus erdve. Taip turgus, esantis namų erdvėje, pasirodo tekste prisiminimo modalumu.

Ramūnas Šilis

The body in the Market Space in the Travel Sketchbook *The Frigate* *“Pallada”* by Ivan Goncharov

S u m m a r y

Keywords: *body, space, market, space of home, parallel.*

The travel sketchbook *The Frigate “Pallada”* by Ivan Goncharov is attributed to the most significant literary pieces on travels of the 19th century. Travel sketches are characterised by richness and density of text: with every new page, new situations, undiscovered and unexplored spaces are being disclosed. With a new force, every time an individual’s body becomes open to surrounding objects for merger, self-expression in them and through them. The contact of a body with the living world becomes more intensive, one’s sensual and kinaesthetic “powers” become stronger. The relationship developed in *The Frigate “Pallada”* becomes close to the equal “communication” of two bodies (an individual and the world). The subject touches and is being touched, sees and is seen.

In this individual’s dialogue with the world, an important role is given to the market space. The market space involves a subject into the circle of senses, while constantly

providing conditions for touching, seeing, smelling. In this space, the individual's merger, "cohesion" with the world is being constantly maintained and ensured. The parallel between the homey and the extraneous is drawn in travel sketches. Various market spaces are perceived and accepted through constant comparisons with the home (own) market space. Thus, the market which is in the home space appears in the text through the remembrance modality.

R a m ū n a s Š I L I S
Literatūros istorijos ir teorijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[ratoster@gmail.com]